

РЕФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ФІНАНСУВАННЯ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ В СУЧАСНИХ ЕКОНОМІЧНИХ УМОВАХ

Освіта є базисом людського розвитку в сучасних економічних умовах. Крім того, освіта є основним ресурсом для людини, який створює передумови для її реалізації в суспільстві. Якість освітніх послуг безпосередньо впливає на розвиток українського суспільства, забезпечує стабільність, ефективність і міцність державних інститутів, створює та підтримує демократичні засади функціонування суспільства, впливає на формування у людини життєвих цілей та стимулює на досягнення певного рівня життя.

«Вирішальна роль у формуванні людського капіталу належить освіті, яка є головним фактором успіху на ринку, запорукою економічного зростання країни, збільшення її науково-технічного потенціалу. Формування людського капіталу засобами освіти та професійної підготовки сприяє інвестиціям, активізує розробку та впровадження нових технік і технологій, підвищує виробничу віддачу у розрахунку на одного працівника.

Формування людського капіталу в будь-якій країні відбувається за рахунок трьох основних факторів: доступність робочої сили, кваліфікація працівників, якість функціонуючих освітніх інститутів. Розвиток та ефективне функціонування національної економіки не може існувати без достатнього обсягу інвестиційних коштів в освітні установи та формування у свідомості суспільства необхідності безперервного навчання протягом життя» [с.104, 1].

Аналізуючи останні дослідження і публікації, необхідним є констатація факту щодо посилення уваги науковців до проблем фінансування системи освіти в Україні та недосконалості механізму фінансування підготовки здобувачів вищої освіти.

Зазначена проблема є багатовимірною, надзвичайно актуальною, що дає можливість розглядати її з різних позицій.

Так, зокрема, в дослідженні «Розвиток людського капіталу: на шляху до якісних реформ» [1], яке було проведене за підтримки Представництва Фонду Фрідріха Науманна за Свободу в Україні Центром Разумкова у 2018 році, був представлений аналітичний розділ: «Освіта України в системі формування людського капіталу». В дослідженні висвітлюються основні показники системи освіти в Україні у період з 1990 по 2018 рр.; проаналізовані актуальні потреби, що сформувалися на ринку праці; досліджені видатки, що були здійснені на освіту та реформування системи фінансування освіти з 2000 по 2017 рр. Також були

виявлені, досліджені та проаналізовані фактори, які впливають на стагнацію науки, що відповідно негативно відображається на розвитку людського потенціалу.

Крім того, проблеми механізму регулювання та фінансування вищої освіти в Україні набули певних досліджень в працях: В. Лугового, В. Кременя, І. Грищенко, А. Касич, Т. Єфіменко, Є. Стадного та ін.

Аналіз наукових праць та досліджень підтвердив необхідність перегляду механізму фінансування системи вищої освіти за сучасних економічних умов.

До основних завдань реформування системи вищої освіти в Україні зазначимо наступні [2]:

- спрощення доступу до якісних освітніх послуг для всіх верств населення;

- підготовка та перепідготовка робочих кадрів, що будуть відповідати сучасним вимогам, що висуває ринок праці.

За законодавством України [3] фінансування закладів вищої освіти державної та комунальної форм власності здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету та місцевих бюджетів на умовах державного замовлення на оплату послуг з підготовки фахівців, наукових та науково-педагогічних кадрів, а також за рахунок інших джерел, не заборонених законодавством.

Необхідно зазначити, що за Стратегією реформування вищої освіти, передбачається фінансування здобувачів вищої освіти за такими джерелами [4]:

- 1) Блочні гранти.

За даною схемою держава фінансує заклади вищої освіти за Формулою, що передбачає врахування якісних і кількісних показників діяльності ЗВО. За Формулою розраховується відносний показник в межах видатків державного бюджету. Крім того, між державним органом, що здійснює фінансування, та ЗВО укладається контракт, в якому визначені обсяги фінансування та показники, яких необхідно дотримуватися закладам вищої освіти для отримання фінансування.

Практика фінансування ЗВО за рахунок блочних грантів ефективно відбувається в країнах Європи. Так, «в Польщі не існує обмежень на використання освітньої частини суми, але кошти на наукові дослідження спрямовуються на конкретні факультети. У Франції блочні гранти діляться за окремими категоріями, за призначенням. У Великобританії, Нідерландах, Фінляндії університети самостійно вирішують питання щодо

напрямів витрачання фінансових ресурсів. У Хорватії, як і в інших європейських країнах, здійснюється укладання контракту між Міністерством освіти та ЗВО, одночасно із застосуванням системи на основі показників діяльності» [5,6].

2) Індивідуальні гранти на навчання.

За цією схемою держава фінансує здобувача освітніх послуг, що має право на отримання коштів з державного бюджету.

3) Кредитне фінансування.

За даною схемою держава кредитує здобувача вищої освіти. Державний кредит є безвідсотковим, або з відсотком, що дорівнює рівню інфляції. Кредитні ресурси видаються здобувачеві вищої освіти будь-якої форми навчання, з терміном погашення 10-15 років. Кредитний договір має три сторони: кредитна установа, здобувач освіти, заклад вищої освіти. Держава виступає гарантом за таким договором.

Необхідно зазначити, що обмеженість використання бюджетних коштів для національних закладів вищої освіти виводить на перший план актуальність створення сучасної нової моделі фінансування системи вищої освіти. Відповідно і розподіл ресурсів за сучасного підходу має бути більш ефективним при використанні бюджетних коштів.

Так, при змінах до Бюджетного кодексу у 2018 році були «закріплені принципи розподілу державного фінансування між ЗВО III-IV рівнів акредитації, що є подібними до принципів розподілу освітньої субвенції» [7].

За вказаних змін обсяг фінансування та розподіл видатків між вищими навчальними закладами в 2019 році визначається на основі Формули, «яка розробляється центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері освіти, та затверджується Кабінетом Міністрів України і має враховувати, зокрема, такі параметри:

- кількість здобувачів вищої освіти за освітньо-кваліфікаційними рівнями та спеціальностями і співвідношення вартості освітніх послуг;
- рівень результатів зовнішнього незалежного оцінювання вступників;
- показники якості освітньої і наукової діяльності закладу вищої освіти» [8].

За зазначеною системою реформування фінансування сфери вищої освіти очікуються певні результати, які можна представити у наступному вигляді [7]:

1) Оптимізація та, як наслідок, ефективність фінансового планування у закладах вищої освіти.

2) Зростання можливостей ЗВО у сфері оновлення, реконструкції, модернізації, розширення основних фондів.

3) Проведення на базі ЗВО конкурсів стартапів, і відповідно отримання додаткових надходжень від продажу підприємств.

4) Стимулювання активізації комерціалізації наукових розробок та фундаментальних досліджень, що проводяться на базі ЗВО.

5) Мотивація та стимулювання активних викладачів та науковців.

6) Активна співпраця з бізнесом щодо стимулювання та подальшого отримання замовлень на наукові дослідження та розробки.

Досвід інших країн показав, що диверсифікація джерел фінансування стає основою конкурентного бюджету закладу вищої освіти.

Аналізуючи результати проведеного дослідження, можна зазначити, що важливість людського капіталу для розвитку економіки впливає на необхідність удосконалення фінансового забезпечення сфери, яка визначають обсяг і якість людського капіталу, а саме сфери вищої освіти.

Література

1. Розвиток людського капіталу: на шляху до якісних реформ // Центр Разумкова - [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://razumkov.org.ua/uploads/article/2018_LUD_KAP_ITAL.pdf.

2. Теоретико-методологічне обґрунтування ефективних фінансово-економічних моделей розвитку вищої школи: монографія / за заг. ред. чл.-кор. НАПН України, д-ра екон. наук, проф. І. М. Грищенко. Київ: Ін-т вищ. Освіти, 2015. - 260 с.

3. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 ? 1556-VII // Верховна Рада України - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.

4. Стратегія реформування вищої освіти в Україні до 2020 року [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://mdu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/01/strategiya_reformuvannya_vys_hchoyi_osvity_2.0.pdf.

5. Савченко І.Г., Чумак О.В. Модернізація державного механізму фінансування вищої освіти в умовах її реформування / І.Г.Савченко // Теорія та практика державного управління. - 2017. - Вип. 3(58). - С. 1-6. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/tpdu/2017-3/doc/2/03.pdf>.

6. Світящук І., Солодько А., Стадний Є. Державне фінансування підготовки кадрів у вищій освіті: досвід та виклики. Київ: Центр відродження суспільства, 2014.- 76 с. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://iro.org.ua/uploads/Report_CSR_finance_NE_I.pdf

7. Доповідна записка Про реформування фінансування та економічних відносин у сфері вищої освіти. – Колегія МОН [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://eenu.edu.ua/sites/default/files/Files/dopovidna_ko_vtuncya.pdf.

8. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 ? 2456-VI // Верховна Рада України - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>